

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Boeken

Gaandeweg

Bespreking van

Monique Bal (2014). *Driften en hun lotgevallen*. Zoetermeer: Free Musketeers. ISBN 978 9 048 43172 4, 174 pp., € 16,95

JO SMET

Dr. Monique Bal is in de Belgische School voor Psychoanalyse geen onbekende, omdat ze iemand is die steeds voluit haar mening zegt, vaak strijdvaardig haar standpunt verdedigt of, in haar eigen woorden, <regelmatig dwarsliggend> (p. 7) fel uit de hoek kan komen. Het schrijven van *Driften en hun lotgevallen* getuigt daarvan. Het is een verslag van een levenslang denkwerk, de neerslag van een lectruur en daardoor de weergave van een evolutie binnen een werkteerrein. Ze presenteert geen wetenschappelijke arbeid, geen baanbrekende nieuwe theorieën, maar ze brengt verslag uit van wat ze haar carrière lang las, in een studiegroep besprak, wat haar beïnvloedde, wat er voor haar persoonlijk toe deed. En dat <vanuit een plaats aan de zijlijn van het sociale leven. Zonder spijt> (p. 7). Vooral in het eerste hoofdstuk is ze zeer persoonlijk. Haar leven begon idyllisch, maar nam plots een dramatische wending toen haar vader stierf, wat haar deed kiezen voor psychiatrie en later voor de psychoanalyse, want ze moest en ze zou de dood van haar vader begrijpen. Verderop brengt ze op evocatieve wijze ontwikkelingen binnen de psychoanalyse ter sprake en hoe die haar beïnvloed hebben. Ze doet dat steeds met een persoonlijke stem. Ze geeft aan wat haar inspireerde in haar vijftiendertig jaren praktijkvoering. En ze eindigt met het herhalen van haar geloof in de zinnigheid van

haar oorspronkelijke keuze, zij het nu met andere accenten.

Als psychoanalytica neemt ze het bijna vanzelfsprekend op voor Freud: *Die Traumdeutung* is een magistraal boek, en zijn opvatting dat het nodig is te luisteren naar de patiënt en niet al te vlug in te vullen wat die te zeggen heeft, acht ze baanbrekend; vele vormen van psychotherapie gaan later uit van dit freudiaanse vertrekpunt. En dus gaat ze in tegen onwelwillende kritieken: *Why Freud was wrong* van Richard Webster (1985) en *Le livre noir de la psychanalyse* uit 2005, dat ze slechte journalistiek noemt. Het boek van Michel Onfray, *Le crépuscule d'une idole — L'affabulation freudienne*, noemt ze ronduit kwaadaardig.

Maar dat neemt niet weg dat ze zelf ook kritiek heeft op een aantal van Freuds stellingnames, zij het met als verontschuldiging dat hij natuurlijk afhankelijk was van de toenmalige stand van het wetenschappelijk onderzoek. Ook wat betreft ideologisch bediscussieerbare opvattingen zet ze zich schrap. Dat gaat dan met name over vanuit feministisch oogpunt moeilijk te verdedigen standpunten. En dus hoont ze Freuds onderliggende sentiment dat de moeder vaak <niet erg bekwaam gevonden wordt>, of ze omarmt Karen Horney in haar oneens zijn met de meester, als het gaat om bijvoorbeeld het ontstaan van het castratiecomplex bij vrouwen. Zijn concept over de penisnijd krijgt het zwaar te verduren. De tijdsgeest geeft een verklaring, maar veel vrouwonvriendelijke stellingen worden er toch niet door gelegitimeerd.

Het is in deze boekbespreking niet mogelijk dieper in te gaan op al Bals argumentaties. Laat me hier volstaan met te benadrukken dat deze hele problematiek voor haar een *hot item* is: in haar lectruur, in haar discussies, in haar denken en wellicht in haar

leven. In dat neerschrijven van het theoretische achtergrondmateriaal lees je tussen de regels door, maar vaak ook regelrecht, haar persoonlijke geschiedenis: de triomfante jaren zestig en zeventig, de opvoedingsregels die toen veranderden, de relationele perikelen die woekerden in het kielzog van fundamentele maatschappelijke verschuivingen. Ook deze bevindingen zet ze uiteen met een persoonlijke toets eraan: we hadden onze kinderen wel mogen leren dat ze niet zo precies binnen de lijntjes hoeven te kleuren, maar we hadden toch ook de lijnen moeten laten staan (p. 43).

Natuurlijk stopt de psychoanalyse niet bij de persoon van Freud en natuurlijk zijn er latere wetenschappelijke theorieën die maken dat sommige concepten of hypothesen bijgesteld moeten worden, zoals er ook vindingen zijn die bevestigd worden.

Bal bespreekt die ontwikkelingen na Freud en ze vermeldt tal van theoretici die al dan niet in discussie gingen met Freud of met elkaar, die aanvullingen presenteerden of andere klemtonen legden: de egopsychanalytici (minder nadruk op de innerlijke wereld en meer op de aanpassing van het Ik aan de omgeving), de Engelse psychoanalyse met Melanie Klein (die beschouwd wordt als grondlegger van de objectrelatietheorie) als boegbeeld. De <verzoener>

Joseph Sandler, Otto Kernberg, vooral bezig met de borderlinepersoonlijkeheidsorganisatie, en Fonagy die de meer empirische richting uitging. Terecht gaat ze zeer uitgebreid in op de belangrijke bijdrage die de gehechtheidstheorie betekende en dus op een figuur als Bowlby. Thema's daarbij zijn angst, depressie, trauma. En ze bespreekt uitvoerig de opkomende bevindingen van de neuropsychanalyse die momenteel zo veel aandacht krijgen.

Zoals bij het begin gesteld: dit boek presenteert niets nieuws, maar is een getuigenis van een analytica over haar denken en over de ontwikkeling in dat denkwerk, in relatie met haar praktijk. Ze somt theoretische bijdragen op bij de oorspronkelijke denker

die Freud was, en niet alleen vanuit manifest persoonlijke, maar ook vanuit maatschappelijke redeneringen. Eigenlijk is dit boek een illustratie van hoe wij in ons doen en laten met ons vak omgaan: steeds op zoek naar recente lectuur, steeds begaan met nieuwe evoluties, in alles inspiratie zoeken om patiënten te begrijpen. En in die zin is het interessant het traject dat een collega aflegde te kunnen nalezen. Het is geen literair werk en ook geen droge opsomming. Het is een verslag, de neerslag van een halve eeuw zichzelf bevragen in de omgang met de theorie en met de praktijk. Zo eindigt haar boek dan ook met de korte weergave van levens van analysanten, van levensknopen en van hoe een analyse daarin helpen kan. Zulke pure getuigenissen vanuit de spreekkamer, vanaf de sofa, zijn illustratief, werken als een testament en overschouwen een tijdperk, zetten de bewegingen op de kaart. Op die manier is zo'n trajectbeschrijving meer dan zinnig: het is een logboek waarin ook het geheugen van haar reisgenoten wordt opgefrist en waarin die een verzameling gepresenteerd krijgen van de gedachten bij de afgelegde weg. Jammer dat ze er niet toe kwam ook de ontwikkelingen en ervaringen binnen de beroepsgroep waar ze bij aangesloten is te overzien en eventueel te interpreteren. Dat zijn immers wellicht ook <lotgevallen van driften>.

Tweelingen is een werkwoord

Bespreking van

Vivienne Lewin (2014). *The twin in the transference*, tweede druk. Londen: Karnac. ISBN 978 1 782 20143 4, 234 pp., £ 22,19

PIERRE GANTOIS

Zelden las ik een boek dat een thema zo uitvoerig en grondig bespreekt als *The twin*